

Pedagogická fakulta KU

Bakalársky študijný program

Špeciálna pedagogika a pedagogika mentálne postihnutých

Všeobecná charakteristika

Nevyhnutnou súčasťou výchovy a prevýchovy jednotlivcov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je funkčný systém s kvalifikovanými pracovníkmi, ktorí sú schopní realizovať výchovné, prevýchovné, diagnostické, kompenzačné, rehabilitačné a špeciálno-pedagogické postupy. Cieľom štúdia je získanie širšieho vedného základu z oblasti biologicko-medicínskych vied, psychologicko-sociologických vied, oblasti všeobecnej a špeciálnej pedagogiky s osobitným zreteľom na jeho špeciálno-pedagogickú, metodologickú, vedecko-výskumnú pripravenosť a rehabilitačnú praktickú činnosť. V tejto oblasti získava teoretické a praktické poznatky pre špeciálnu výchovu a prevýchovu, výskum za účelom rehabilitácie jednotlivca s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím, tiež cestou praktík v terénnych pracoviskách rozličnej povahy. V bakalárskom štúdiu záverečná profilácia vyúsťuje v príprave na vychovávateľskú kvalifikáciu pre jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím. Ďalším cieľom je príprava odborníkov pre terénnu výchovno-rehabilitačnú činnosť v práci s rodičmi jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím. Obsah vzdelávania je koncipovaný tak, aby absolvent bol teoreticky a prakticky pripravený pre uvedené požiadavky. Jednotlivé disciplíny predstavujú profilujúce predmety a predmety pomáhajúcich a súvzťažných vied. Cieľom programu je príprava na špeciálnu výchovu a prevýchovu, na základe výsledkov ktorých by bol absolvent schopný zostaviť individuálny špeciálny výchovný a prevýchovný program (vrátane elementárnej stimulácie, či rozvíjania).

Teoretické poznatky

Absolvent špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých Bc. (1. stupeň):

- počas štúdia sa študent oboznámi s obsahom špeciálnej pedagogiky, pojmovým a kategoriálnym aparátom, podstatnými faktami, pojmami, kategóriami, princípmi, vzťahujúcimi sa k interpretácii špeciálno-pedagogických javov a procesov vo všeobecnosti, dostane penzum vedomostí k systemizácii a deskripcii súvzťažných výchovných a prevýchovných metód, organizačných foriem, ale i metód používaných v starostlivosti o jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím,
- zvládne teóriu a prax špeciálnej výchovy a prevýchovy jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím od predškolského veku, školského veku až po dospelosť,
- získa poznatky zo špeciálnej pedagogiky, z príslušných propedeutických disciplín, zo špeciálno-pedagogickej metodológie, diagnostiky, prognostiky, kompenzácie a komplexnej rehabilitácie,

- získa poznatky vzťahujúce sa k teórii špeciálnej výchovy a prevýchovy v študijnom programe Špeciálna pedagogika a pedagogika mentálne postihnutých,
- nadobudne pedagogické, ale najmä špeciálno-pedagogické spôsobilosti, zručnosti (komunikačné, riadiace, diagnostické, kompenzačné, rehabilitačné a pod.) v konkrétnych podmienkach špeciálnej výchovy a prevýchovy v špeciálnych materských školách, špeciálnych základných školách, odborných učilištiach, domovoch sociálnych služieb a ďalších zariadeniach. Táto skutočnosť sa opiera o povinnú prax, ktorou musí študent v priebehu štúdia prejsť,
- absolvent je schopný transformovať a interpretovať špeciálny výchovný a prevýchovný obsah a alternatívnymi metódami práce ho spracovávať pre konkrétne potreby,
- získa spôsobilosť aplikovať poznatky pomocných vied pri interpretácii špeciálno-pedagogických javov a procesov vo vzťahu k správaniu sa detí a mládeže so špeciálnymi výchovnými potrebami.

Praktické zručnosti:

Absolvent špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých Bc. (1. stupeň) získa spôsobilosť:

- pozitívne modifikovať správanie osôb so špeciálnymi výchovnými potrebami,
- je schopný na odbornej úrovni uplatniť teoretické a praktické poznatky študovaného odboru vo svojom zamestnaní, presadzovať ho v záujme cieľov demokratickej spoločnosti, je pripravený podporovať idey integrácie, inklúzie osôb so špeciálnymi výchovnými potrebami medzi intaktnú populáciu,
- má vytvorené základy vlastného vychovávateľského štýlu, má rozvinuté spôsobilosti skúmať kvalitu a účinnosť pedagogickej činnosti, je schopný flexibilne meniť prístupy, stratégie a spôsoby činností a kultivovať rozhodovacie procesy,
- pre elementárnu špeciálno-pedagogickú diagnostiku a prognostiku,
- chápať a vysvetľovať špeciálno-pedagogické javy a procesy v oblasti mimoškolskej výchovy,
- je schopný účinne aplikovať preventívne a profylaktické opatrenia,
- má odborné predpoklady podporiť a doplniť špeciálne výchovné a prevýchovné aktivity učiteľa v integrovanej triede,
- aplikovať základné poznatky z výpočtovej techniky a elektroniky v špeciálnom výchovnom a prevýchovnom procese,
- spolupracovať s rodinou a ostatnými súčasťami blízkymi okoliu jednotlivca s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím,
- pracovať efektívne v mieste svojho pôsobenia a uplatniť sa aj v tímovej práci,
- je pripravený usmerňovať maximálne možný rozvoj osobnosti jednotlivca s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím po stránke psychickej, fyzickej, sociálnej i duchovnej, napomáhať kompenzácii nedostatkov u týchto jednotlivcov.

Absolvent špeciálnej pedagogiky (1. stupeň) je ďalej spôsobilý:

- pracovať ako člen tímu v rámci komplexnej rehabilitačnej starostlivosti,
- je pripravený presadzovať nové trendy v špeciálnej pedagogike a pedagogike mentálne postihnutých v oblasti výchovy a prevýchovy,
- je pripravený na pluralitnosť výchovných a prevýchovných podmienok v odbore, je schopný rešpektovať alternatívnosť prístupov a často i protikladných požiadaviek a očakávaní rôznych spoločenských skupín,
- spolupracovať a podieľať sa na práci záujmových združení pre jednotlivcov s postihnutím a narušením (administratívna, organizačná, metodická práca),
- pracovať ako pomocník učiteľa pri špeciálnej výchovno-vzdelávacej práci v špeciálnej základnej škole (pri individuálnom vyučovaní), špeciálnej triede,
- má predpoklady pre teoreticko-odbornú činnosť, starať sa o inováciu svojich poznatkov, spôsobilostí a zručností v rámci špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých,
- orientovať sa v základných právnych normách o sociálno-právnej ochrane detí a mládeže.

Profil absolventa

Pri hľadaní profilu absolventa v novom systéme vysokoškolskej prípravy špeciálnych pedagógov je predovšetkým potrebné ujasniť si, akých odborníkov je potrebné pripravovať, aké odborné a osobnostné kvality má mať absolvent tohto štúdia. Hľadanie odpovedí na tieto zásadné otázky nie je ľahké a jednoduché, bolo, je a bude konfrontáciou rozličných hľadísk, názorov a koncepcií. V dlhodobej a permanentnej diskusii sa vykryštalizovali zásadné hľadiská odborníkov, v mnohom sa zjednotili, v niektorých smeroch prišlo ku kompromisu a je ešte dosť takých otázok, ktoré nie sú doriešené a zostávajú otvorené. V tejto súvislosti treba využiť anticipačné úsilie, včas pripraviť na súčasné integračné trendy v demokratickej spoločnosti.

Pri hľadaní profilu absolventa špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých, vychádzame z osobitostí vývinu a formovania osobnosti jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím, z osobitostí ich potrieb, z osobitostí ich výchovy, prevýchovy a sociálneho začlenenia, zo zákonitostí vývoja a potrieb modernej demokratickej spoločnosti, ako i z doterajšej histórie prípravy na povolania špeciálnych pedagógov, vychovávateľov a učiteľov, u nás i v zahraničí.

Po stránke kvalitatívnej doterajšie formy a zameranie vzdelávania odborníkov pre prácu jednotlivcov s mentálnym postihnutím neposkytovalo dostatočnú teoretickú orientáciu, dostatočnú vedecko-metodickú prípravu, ani odborne vedenú vysokokvalitnú prax na špecializovaných pracoviskách pre jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím. Najviac sa toto štúdium obmedzilo len na oblasť školského veku, takže nepostihlo celý životný cyklus jednotlivca s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím od narodenia až po smrť. Takáto príprava špeciálnych pedagógov v uvedenej špecializácii neposkytovala reálne predpoklady už nevyhnutnej akcelerácie rozvoja pedagogiky mentálne postihnutých ako vedy, ani progresívneho rozvoja komplexnej starostlivosti o ľudí s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím. Takto pripravený špeciálny pedagóg sa nestával primeraným partnerom lekárov, psychológov, sociálnych pracovníkov, právnikov a iných odborníkov, ktorí sa podieľali na tejto komplexnej starostlivosti – ani po stránke odbornej, ani po stránke spoločenskej.

Celé štúdium špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých je orientované tak, aby kvalitný špeciálny pedagóg po absolvovaní Bc. stupňa bol pripravený usmerňovať maximálne možný rozvoj osobnosti jednotlivca s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím po stránke psychickej, fyzickej, sociálnej i duchovnej, napomáhal kompenzáciu nedostatkov u týchto jednotlivcov, ich rehabilitáciu, emocionálnu a sociálnu stabilizáciu, aby špeciálnu výchovu a prevýchovu spájal s humánnymi aspektmi, t.j. aby v ňom nebol stres, aby sa vychovávaní necítili ohrození, aby v špeciálnom výchovnom a prevýchovnom procese panovala radosť, dobrá nálada, zdravá zvedavosť, snaha vedieť viac, spolupráca a pozitívne prežívanie. Ďalej by mal byť absolvent pripravený pre plnenie špeciálno-pedagogických a koordinačných úloh v rámci komplexnej starostlivosti o jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím, plniť zvýšené nároky na ich socializáciu pre ich včleňovanie do pracovného a spoločenského života. Je schopný zapojiť sa do preventívnej a profylaktickej starostlivosti.

Tvorivý prístup absolventa k práci spočíva v tom, že je schopný analyzovať výchovný a prevýchovný proces u jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím, prispievať k odstraňovaniu nedostatkov v jeho kvalite a efektívnosti, že je schopný transformovať moderné poznatky z hraničných, pomocných a príbuzných vedných disciplín a z iných systémov výchovy a prevýchovy do vlastnej praxe, je schopný hľadať a vytvárať nové metódy a organizačné formy výchovy a prevýchovy detí, mládeže i dospeljej populácie s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím.

Ako z uvedeného vyplýva, profesionálne a mimo profesionálne povinnosti sú špeciálno-pedagogického charakteru – špeciálny pedagóg s vychovávateľskou kvalifikáciou v spomínanom študijnom programe teda nemôže suplovať ani lekára ani pedagóga, psychológa, či sociológa a ďalších odborníkov a ani jeden z týchto odborníkov nemôže suplovať jeho prácu. Je odborníkom s jasne vymedzeným predmetom, cieľom činnosti, vyzbrojený progresívnymi metódami práce s jednotlivcami s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím. Vysokoškolským odborným štúdiom špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých a určením okruhu pôsobnosti a kompetencie sa začína proces postupného vyrovnávania sa špeciálnych pedagógov s partnermi v teamoch komplexnej starostlivosti o ľudí s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím po stránke odbornej i spoločenskej. Títo odborníci musia dostať pedagogiku mentálne postihnutých ako povolanie a pedagogiku mentálne postihnutých ako špecializáciu na vyšší stupeň ich vývoja. Bude nevyhnutné zdôrazňovať význam tohto odboru pre modernú demokratickú spoločnosť.

V štúdiu študijného programu Špeciálna pedagogika a pedagogika mentálne postihnutých sa diferencuje vychovávateľská a učiteľská príprava formou bakalárskeho a magisterského štúdia, čím je možná široká zástupnosť v špeciálnych základných školách a iných špeciálnych výchovných zariadeniach.

Príprava špeciálneho pedagóga na špeciálno-pedagogickú prácu pre jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím by nebola úplná, keby obsahovala len prípravu odbornú, teoretickú, metodickú a praktickú. Práca s postihnutými a narušenými vyžaduje, aby odborník bol morálne a kultúrne zrelým a vyspelým človekom, preniknutým empatiou, asertivitou, vybavený pevnými vôľovými a charakterovými vlastnosťami, nevyhnutnými pre povolanie špeciálneho pedagóga, trpezlivosťou, ohľadupnosťou, obetavosťou, láskavosťou. Telesné a duševné zdravie, duševná odolnosť a stálosť, povahová a emocionálna vyrovnanosť, dôslednosť a vytrvalosť, ako aj tvorivý prístup k práci, organizačné schopnosti, schopnosť pracovať v interdisciplinárnom tíme, potreba

samovzdelávania, zvyšovanie kvalifikácie a osobného rastu, prirodzená autorita, patria k základným predpokladom úspešnej špeciálno-pedagogickej práce. Kvalitný špeciálny pedagóg - vychovávateľ musí byť odborne pripravený, ale najmä kompetentný, angažovaný, kreatívny, flexibilný, sociabilný, so zmyslom pre humor, otvorený a mal by rešpektovať autonómiu osobnosti jednotlivca s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím, jeho špecifickými individuálnymi danosťami, možnosťami a osobitosťami, charakteristikami a vlastnosťami. Treba zdôrazňovať práve tieto vlastnosti pri výbere záujemcov na štúdium špeciálnej pedagogiky a je nevyhnutné podporovať a rozvíjať ich v rámci prípravy na toto povolanie.

Absolventi odboru Špeciálna pedagogika (1. stupeň) získavajú prehľad o špeciálnej pedagogike ako integrovaného vedného odboru, ako aj o jej jednotlivých špecializáciách tak, že vždy v rámci programu vybranej špecializácie sú tieto poznatky, spôsobilosti, schopnosti a zručnosti podrobnejšie. Je to nevyhnutné najmä preto, že čisté postihnutie takmer neexistuje a takmer vždy sú pridružené i ďalšie postihnutia (zmyslové, telesné, poruchy učenia, poruchy správania, poruchy reči). Celý prvý stupeň je charakteristický tým, že mimoriadny dôraz sa kladie na teóriu a prax špeciálnej výchovy a prevýchovy, čím je tento stupeň prípravou pre špeciálne vychovávateľské aktivity. Poznatky sú doplnené pomocnými vedami akými sú pedagogika, psychológia, sociológia, biológia, patobiológia, patopsychológia, sociálna patológia a ďalšie.

Absolventi študijného programu špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých sú spôsobilí vykonávať podľa dosiahnutého stupňa profesiu:

Vychovávateľ v špeciálnych výchovných zariadeniach pre deti s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím v predškolskom, školskom, adolescentnom a dospelom veku (špeciálne materské školy, špeciálne základné školy, praktické školy, triedy špeciálnych základných škôl v bežných základných školách, odborné učilištia - najmä ich školské kluby, centrá voľného času, domovy sociálnych služieb), špeciálne výchovné zariadenia (diagnostické centrá pre deti a mládež s mentálnym postihnutím, reedukačné domovy pre deti a mládež s mentálnym postihnutím, liečebno-výchovné sanatóriá pre deti a mládež s mentálnym postihnutím) - Bc. stupeň.

Vychovávateľ pre horeuvedené zariadenia je spôsobilý organizovať, projektovať, modelovať, riešiť rôzne výchovné situácie, metodicky spracovať konkrétne výchovné a prevýchovné programy pre jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím, ako aj navrhovať a realizovať špeciálne programy pre jednotlivé časti obsahu špeciálnej výchovy a prevýchovy, pozitívne výchovne ovplyvňovať deti, mládež a dospelých s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím, ďalej je spôsobilý výchovne podporiť špeciálnu výchovno-vzdelávaciu prácu učiteľa, ako aj spoluprácu s rodinou jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím.

Absolvent špeciálnej pedagogiky (1. stupeň) je ďalej spôsobilý:

- pracovať ako člen tímu v rámci komplexnej rehabilitačnej starostlivosti,
- je pripravený presadzovať nové trendy v špeciálnej pedagogike a pedagogike mentálne postihnutých v oblasti špeciálnej výchovy a prevýchovy,
- je pripravený na pluralitnosť výchovných a prevýchovných podmienok v odbore, je schopný rešpektovať alternatívnosť prístupov a často i protikladných požiadaviek a očakávaní rôznych spoločenských skupín,

- spolupracovať a podieľať sa na práci záujmových združení pre jednotlivcov s postihnutím a narušením (administratívna, organizačná, metodická práca),
- pracovať ako pomocník učiteľa pri výchovno-vzdelávacej práci v špeciálnej triede, škole, špeciálnej základnej škole (pri individuálnom vyučovaní),
- má predpoklady pre teoreticko-odbornú činnosť, starať sa o inováciu svojich poznatkov, spôsobilostí a zručností v rámci odboru špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých,
- orientovať sa v základných právnych normách o sociálno-právnej ochrane detí a mládeže.

V novom poňatí bude špeciálny pedagóg teoreticky a prakticky erudovaný odborník pre špeciálnu výchovu a prevýchovu jednotlivcov s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím.

Absolvovaním študijného programu bakalárskeho štúdia špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých získa absolvent spôsobilosť pre:

- špeciálnu výchovnú prácu v špeciálnych materských školách,
- špeciálnu výchovnú prácu v špeciálnych základných školách,
- špeciálnu výchovnú prácu v praktickej škole,
- špeciálnu výchovnú prácu v špecializovaných triedach pre jednotlivcov s mentálnym postihnutím, špeciálnu prevýchovnú prácu jednotlivcov s mentálnym a viacnásobným postihnutím,
- špeciálnu výchovnú prácu v domovoch mládeže pre mládež s mentálnym postihnutím, špeciálnu prevýchovnú prácu jednotlivcov s mentálnym a viacnásobným postihnutím,
- špeciálnu výchovnú prácu v mimoškolských zariadeniach vyššie uvedených škôl,
- špeciálnu výchovnú prácu v domovoch sociálnych služieb pre osoby s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím,
- špeciálnu výchovnú prácu v domovoch mládeže pri odborných učilištiach pre jednotlivcov s mentálnym postihnutím, špeciálnu prevýchovnú prácu jednotlivcov s mentálnym a viacnásobným postihnutím,
- špeciálnu výchovnú prácu pre jednotlivcov s autizmom,
- špeciálnu výchovnú prácu v chránených dielňach pre osoby s mentálnym postihnutím, mentálnym a viacnásobným postihnutím,
- špeciálnu výchovnú a prevýchovnú prácu v špeciálnych výchovných zariadeniach (diagnostických centrách pre deti a mládež s mentálnym postihnutím, reedukačných domovoch pre deti a mládež s mentálnym postihnutím).